

könyv
könyvtár
könyvtáros

2001
április

Lakatos Éva

MAGYAR
IRODALMI
FOLYÓÍRATOK

Vagyunk - Zsombolyai Közlöny

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

---

10. évfolyam 4. szám

2001. április

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Sonnevend Péter:** Kistérségek könyvtári ellátása: vannak-e esélyek? 3
Vidra Szabó Ferenc: A legfontosabb könyvtári mutatók változásai, 1989–
1999 10
Pintér Katalin: Az Európai Unió az Országgyűlési Könyvtárban 24

Műhelykérdések

- Süveges Katalin:** Internet Fiesta 2001 29

Fórum

- Fogarassy Miklós:** Egy csendes esemény kihangosítása 34
Bak Borbála: Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei 37
Havas Katalin: Visszaadjuk az olvasás örömét 42
Balogh Anikó: Az Olvasás Éve apropóján 43

História

- Hangodi Ágnes:** Könyvgyűjtési szokások a 18. század első negyedében,
Oroszországban 2. 46
Rózsa György: Ahogy lehet(ett) 8. 53

Könyv

- Bartók Györgyi:** Szó és kép 56

- FELHÍVÁS szekció-előadás tartására 60

From the contents

Péter Sonnevend: The chances of library services in rural areas (3);
Ferenc Vidra-Szabó: Changes in the most important library indices, 1989–1999 (10);
Katalin Pintér: The European Union in the Library of the Hungarian Parliament (24)

Cikkeink szerzői

Bak Borbála, az ELTE professzora, *Balogh Anikó*, a Heves Megyei Könyvtár munkatársa; *Bartók Györgyi*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Fogarassy Miklós*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Hangodi Ágnes*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Havas Katalin*, a FSZEK ny. osztályvezetője; *Pintér Katalin*, az Országgyűlési Könyvtár munkatársa; *Rózsa György*, az MTA Könyvtára ny. főigazgatója; *Sonnevend Péter*, a Kaposvári Egyetem tanszékvezető tanára; *Süveges Katalin*, a Bács-Kiskun Megyei Könyvtár munkatársa; *Vidra Szabó Ferenc*, a Könyvtári Intézet munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Biczák Péter (elnök)

**Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
Poprády Géza, dr. Tóth Elek**

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: az Informatikai és Könyvtári Szövetség, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Monok István**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az ETO-Print Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Balogh Mihály**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta a
Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár
Előfizetési díj 1 évre 3600 forint. Egy szám ára 300 forint
HU-ISSN 1216-6804

NEMZETI KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG
MINISZTERIUMA

Kistérségek könyvtári ellátása: vannak-e esélyek?

A kilencvenes évek magyar társadalmát területileg, de nemcsak területileg, változatlanul három meglehetősen elkülönülő részre osztható: bő egyhatod él a fővárosban, csaknem fele a vidéki városokban (2000 nyara óta 236 a számuk), s végül bő egyharmada, azaz mintegy három és fél millió ember községekben él, melyek száma eléri a háromezretet. Ebből rögtön következik e településszerkezet elaprózott mivolta, faluhelyt átlag mintegy ezer lélek alkot egy önkormányzati egységet. Mielőtt közelebbi témánkra rátérünk, jó lesz leszögezni: van ennek sok-sok pozitívuma (az irányítás nem különül el, nem idegenül el a polgároktól, a vezetők „testközelből” gyakorolják tennivalóikat).

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy *e kicsi irányítási egységek többnyire nem képesek* hosszabb távon életképesen fenntartani számos olyan intézményt vagy szolgáltatást, melynek a lakosság minden tagjára ki kell(ene) terjednie. A közlekedési, egészségügyi és oktatási szolgáltatások hosszú sorába tartozik a könyvtárosok szerint az az alapvető művelődési jog is, mely szerint minden állampolgárnak biztosítani kell a számára szükséges könyvek, egyéb dokumentumok és a szükséges információk rendelkezésre bocsátását. Bárkinek bármely könyv vagy egyéb információhordozó bármely tetszőleges helyen és bármely tetszőleges időpontban való használati esélyét. Ez óriási feladat elvben is – hozzájárulni az esélyegyenlőséghez –, s még nagyobb a gyakorlatban.

Ma a tízmillió lakosból igen megközelítő becslés szerint talán kétfélmillió ember használja a közel tízezer könyvtári gyűjteményt (pontosabban: könyvtári szolgáltató helyet), s e használat éves nagyságrendje úgy ötven-hatvan millió egység lehet. Jogosan mondja a könyvtáros szakma, hogy az iskola mellett s azt kiegészítve a könyvtár a modern társadalom *legszélesebb körben ható művelődési alapintézménye*.

A mintegy *háromezer községből 2400 rendelkezik saját iskolával s körülbelül ugyanennyi önkormányzati közkönyvtárral*. Minthogy a legtöbb iskolában van valamilyen saját „könyvtárocská”, így a magyar falu világát csaknem ötezer kicsi könyvtár igyekszik ellátni. Szétaprózottság, gyenge anyagi alapok, szűk választék, alacsony szintű szolgáltatás a következmény: *a falusi lakosság könyvtári ellátása voltaképp megoldatlan*.

Nem vizsgálhat senkit, hogy száz éve megoldatlan, mióta az országos művelődéspolitikába belekezdett a teljes magyar társadalom könyvtári szolgáltatásainak megszervezésébe. A legutóbbi évek hazai könyvtári szakirodalmából legelső helyen említendő *Tóth Gyula*, akinek számos kiváló dolgozata részletesen feltárja a meg-megújuló, de ilyen-olyan okok miatt mindig zátonyra futó próbálkozások történetét (pl. Könyvtári Figyelő, 1998. 4. szám; 3K, 1998. november). Fontosak *Győri Erzsébet* elemzései (pl. 3K, 1998. október és 2001. február), egyes aprófalvas megyék könyvtári vezetőinek – *Pallósiné Toldi Mártának, Kiss Gábornak, Varga Róbertnek* és má-

soknak – ilyen irányú munkássága. Foglaljuk össze a korábbi folyamatok és a mai helyzet alapvető elemeit: a település- és irányítási szerkezet elaprózottsága, az ideológia vezérelte művelődésügy korábbi szolgálóleány-szerepe, a helyi önkormányzatok krónikus pénziánya, a könyvtár szerény presztízse. Hosszabb távon sem jött létre összhang irányítási felelősség, könyvtárosi szemlélet és anyagi alap között. Ezek összekapcsolása nélkül pedig a jövőben is csekély esélyünk lehet.

Holott a *kultúrának rendkívül mélyreható szerepe van* a települések és térségek fejlődési potenciáljának alakításában. A térségek kutatásában mérvadónak számítók kutatók, *Csatári Bálint* és munkatársai által végzett elemzés (Comitatus, 1997. június) egyik következtetése szerint: „a kulturális intézményrendszer a területi fejlődésben és az ország egyes régiói, térségei közötti egyenlőtlenségek felszámolásában döntő jelentőségű lehet. Igen fontos szerepe lehet az innovatívásban (sic!), az egyes térségek átalakulásának szellemi megalapozásában.”

Kistérségek és községek

A skandináv és angolszász világban 10–15 ezer lakost számláló közigazgatási egységek léteznek (például az 5 millió lakosú Finnországban 450 alatt van a könyvtárfenntartók száma), minthogy egyértelműen arra a következtetésre jutottak, hogy ennél kisebb lélekszámú egységek nem képesek eltartani magukat, vagyis az életbe vágón fontos szolgáltatásokat. Ha ezekben a gazdag társadalmakban ezek a nagyságrendi kérdések ilyen egyértelműen vetődnek fel, akkor a hazai valóságban is érdemes hasonló módon vizsgálni. „Város és környéke” címen jelent meg Erdei Ferencnek vagy harminc éve egy kiváló könyve. E címet kölcsönözve gondolkodjunk el a kistérség közösségformáló esélyeiről.

A statisztikai nyilvántartás, vagyis a KSH 138 (legújabbban már 150) kistérséget számlál országsszerte. Ebben nagyok, kicsik vegyest találhatunk, hisz egy „kistérség” a főváros maga kétmilliójával, a debreceni 290 ezer lélekkel meg a Somogyban lévő lengyeltóti a maga 12 ezer lakosával.

A kistérség objektív jellemzői: földrajzi szempontból viszonylag kompakt terület (500–1500 km² nagyságrendű), közlekedési szempontból eléggé szerves (a névadó székhely mindenhol jól megközelíthető). A lakosság nagyságrendje átlagosan eléri a 30 ezer főt. Hajdú-Bihar megye (kerekítve) 6200 km²-es területet mondhat magáénak, a lakónépesség 1997-ben csaknem 550 ezres: ebből a debreceni meghaladja az 50%-ot (294 ezer), a többi *hat kistérség átlaga csaknem 40 ezer* lakos körüli (elég nagy a szóródás: az ötven-hatvan ezres berettyóújfalui, hajdúböszörményi és püspökladányi után a balmazújvárosi és hajdúszoboszlói csak 30 ezres, míg a polgári csupán 15 ezres). Hajdú-Bihar megye összlakosságának ráadásul mintegy 70%-a lakik a 16 városban. A hajdúsági térségek székhelyein 50–60–70 ezres könyvtári gyűjtemények találhatók.

A hajdúságiakhoz viszonyítva a *kilenc somogyi kistérség szerényebb népességszámmal* rendelkezik. A megye 334 ezer lakosából 123 ezer a központi, a megyeszékhelyi kistérségé, a többi *nyolc átlaga ily módon 25 ezer körül mozog* (a lengyeltóti csak 12 ezer, a tabi pedig 17 ezer). A somogyi lakosságnak kevesebb mint fele lakik a 11 városban (1997-es adat).

E somogyi kistérségek *központjai* is több esetben egészen szerény lélekszámúak: míg Siófok népessége meghaladja a 20 ezres szintet, s Marcali, Nagyatád és Barcs tízezer fölötti, addig Csurgó, Fonyód, Tab vagy Lengyeltóti népessége a 3–5 ezres nagyságrendű sávba tartozik. Könyvtári állományaik pedig a 20–30–40 ezres – Fonyód esetében kivételesen 50 ezres – szinten mozognak.

Elmondható tehát, hogy a somogyi könyvtárszervezés alacsonyabb lélekszámú és széttagoltabb településszerkezetű valóságra építhet. A somogyi falvak átlagos lélekszáma nem éri el a 800 lelket: százegyé 500 lélek alatt marad, újabb hetvenöté ezer alatt – a megyében mindössze kilenc település lakosság száma haladja meg az ötezer főt.

Az oktatásügyi vizsgálatok országosan azt a szomorú tényt állapítják meg, hogy a községi iskolák tanulóinak teljesítménye, beleértve az olvasási teljesítményt is, fokozatosan romlik a városiakhoz viszonyítva. A *TÁRKI* felmérése szerint „a községekben már csak az iskoláknak körülbelül a fele” rendelkezik saját könyvtárral (Társadalmi riport, 1998).

A somogyi községek könyvtárait vizsgálva szembevetünk, hogy 1997-ben csak minden harmadikban haladta meg az új beszerzésű kötetek száma a 100 darabot. A 220-ból nyolcvanban viszont *egyetlen kötettel sem* gyarapodott egész év folyamán a község könyvtára (1999-re az utóbbiak, a nem gyarapodók száma tovább emelkedett).

1997-ben a 160 ezer somogyi város lakó könyvtárai (összeségében bő egymillió állomány) összesen 31,5 ezer új kötettel bővítették választékukat (minden ötödik lakosra egy új kötet), a 175 ezer falusi emberéi viszont (szintén összesen egymillió állomány) csak 18 ezerrel (minden tizedik lakosra egy új kötet). A nemzetközi szakirodalom úgy öt százalékos megújulási rátát tart elfogadható szintnek: ehhez mérten az országos átlag 2,7% (a somogyi: 2,4%), míg ezen belül a községi országosan 2,5, ám Somogyban csupán 1,8%. Kirajzolódik egy duplán hátrányos helyzet: a kistépülések lakói helyben alig jutnak új könyvhöz (ha a 220 somogyi községből levonjuk az egyáltalán nem gyarapító 80-at, akkor a többi 140 átlagban 120 kötettel frissült, a hazai könyvkiadási választéknak még mindig elenyésző, szerény töredékével).

Heves megyei önkormányzati könyvtárak köréből származó adat szerint (3K, 1998. november) 1991-ben a 129 könyvtár nagyobbik fele, pontosan 70 rendelkezett heti 13 óránál hosszabb nyitvatartási idővel (de csak 42 tartott nyitva legalább a hét négy napján), ám 1997-ben a 125 könyvtárnak már csak 40%-a, azaz 50 könyvtár (szerencsés viszont, hogy 56 legalább négy napon kinyitott). Nem áll rendelkezésünkre konkrét somogyi adatsor e vonatkozásban, de félő: a helyzet nem jobb a hevesinél.

Az újabb somogyi önkormányzati adatokat summázva megállapítható: a városokban él a népesség 48%-a, az önkormányzati könyvtárak alapterületének 45%-a található itt, ugyanakkor ide koncentrálnak az új beszerzések csaknem kétharmada (62%) és a főfoglalkozású könyvtárosok háromnegyede (75%).

Falun nehezebb a művelődési alapkincset és készséget megszerezni, alig van iskolai könyvtár, és szegényes az önkormányzati könyvtári infrastruktúra. Kissé nyersen megfogalmazva: szavakban ígérjük a könyvtári ellátást minden állampol-

gárnak, a valóságban azonban inkább a hiányok dominálnak, s még inkább: a hiányok fokozódhatnak. Ilyen helyzettel szembesülve nem szabad belenyugodnunk, hogy megváltoztathatatlanak tekintsük a megváltoztatandót. Lehet-e a vesélyek vázlatát esélyek rajzával kiegészíteni?

Kitörési esélyek

Az alapvető kérdés így hangzik: van-e egyáltalán kézzelfogható esély? S a komoly válasz itt és most: kézzelfogható esély nincs.

Vannak viszont megvizsgálható (szándék szintjén optimista) forgatókönyvek, vannak-lehetnek a szakmai etika fejlettebb szintjéhez kapcsolható elvárások, vannak a mindenkori művelődéspolitikához címzett elképzelések, lehetnek a civil társadalom erősödéséhez kapcsolható remények, s nem utolsó sorban vannak a technika – főként számítástechnika – további terjedéséhez fűződő lehetőségek. Forgatókönyvek, elvárások, elképzelések, remények, lehetőségek? Elégséges ez? Egy „reménytelenül optimista” szakember töprengései következnek itt.

Jó lenne kész megoldással szolgálni, de az élettapasztalat azt sugallja, hogy a fenti „mix”-ből nem készülhet azonnali gyógyír.

Forgatókönyvek és művelődéspolitikai teendők

A korábbi járási–megyei tanácsrendszer már kínált valamelyes esélyt arra, hogy a közigazgatási struktúrára építve alkossa meg a könyvtári szakma a kívánatos ellátás működőképes modelljét. Ám sok más mellett az akkori anyagi helyzet sem kedvezett az időálló megoldásnak, s a járási könyvtárak körzeti szolgáltató szerepe inkább csak lehetőség volt, nem stabil megvalósulás. Nem ismeretes előttünk olyan kényszerítő EU-norma, mely előírná egyfajta minimális közigazgatási egység küszöbértékét (pl. 30 vagy 50 ezres lakónépeség), de szerencsés csillagzat alatt a magyar politikai elit ráébredhet egy ilyen tendencia sok szempontból pozitív hozamára. Képes-e rá?

Ennél valószínűbb, hogy a szűkebben vett művelődésirányítás *pozitív*, valódi preferenciát kapcsoljon a kistérségi könyvtári ellátáshoz. Például azt mondja, hogy valóban segíteni akar a községi–kistélepülési könyvtári ellátás mizériáin, ezért változatos formában hajlandó segíteni az ilyen célzatú összefogást és együttműködést. Ez annál inkább reális feltételezés, mivel a Nemzeti Kulturális Alap Könyvtári Szakkollégiumán keresztül az utóbbi időszakban jutott támogatás az ellátó rendszerek fejlesztésére. Ha tehát ez a támogatás legalább öt évre szólna, ha *garantálva lenne*, s eközben nagyságrendje többszörösére emelkedhetne, bizonyára érzékelhető javulást regisztrálhatnánk. Öröndetes, hogy a könyvtári szakma az utóbbi években jelentős tanácskozásokon kereste a megoldás lehetőségeit. (Kaposvár, Szolnok), s e tanácskozások „visszhangjaként” is felfogható az NKA támogatása. Ez utóbbinak most az a problematikus vetülete említendő, hogy a legkülönbélebb megközelítésben krónikusan forráshiányos könyvtári világ NKA-támogatása nem képes éveken át napirenden tartani egy adott konkrét témát, hisz annyi más jogosult téma és probléma vár szintén támogatási forrásra.

Az oktatási kormányzat külön normatív módon támogatja a kistelepülések tanulóit oktató iskolák önkormányzatait. Valami olyanféle lenne jó témánk szempontjából, hogy a megyei önkormányzat kapjon normatív támogatást a kistelepülések könyvtári szolgáltatásainak támogatására, akár úgy, hogy az érintett kistelepülések idevágó ráfordításaihoz kötné ennek nagyságrendjét. Például ahány kistelepülés fordítana egy küszöbértékű összeget a könyvtári ellátásra, ugyanannyi kapna hasonló összeget központi támogatásként a megyei önkormányzathoz a működőképes ellátó rendszer fenntartására, miközben a könyvtári szakma kézzelfogható modellekkel és ellenőrzési-értékelési mechanizmusokkal támogatná e vállalkozás végrehajtását.

A művelődési kormányzatnak egyszer komolyan kellene válaszolnia arra a kérdésre, miként lenne képes a 2400 községi iskola (érdemi része) egyben a könyvtári szolgáltatásban is egyértelmű szerepet vállalni. Tehát nem elkülönült önkormányzati nyilvános könyvtárban kellene a kisebb településeken gondolkodni, hanem – ismét, végre – többfunkciós intézményekben és személyekben.

Az amerikai kollégák ritkán támogatják a hibrid intézménytípusokat kistelepülésen, mégis indokoltnak látják, hogy az iskolai könyvtár lakossági ellátást vállaljon, ahogy erről *R. Knuth* ír kiváló elemzésében (*Library Quarterly*, 1999. 1. szám).

Szakmai elvárások, szakmai etika

Pár éve *Lengyel László* a könyvtáros társadalmat jó értelemben vett túlélőnek aposztrofálta, minthogy az – szerinte – lényegében képes volt megőrizni intézményének működőképességét a rendszerváltozás évtizedében. Igen, ez talán így van, de közben komoly veszteségek regisztrálhatók. Messze vezetne témánktól, ha ezeket itt akarnánk összegezni. A kistelepülések biztosan inkább vesztesek. Még két példát említenék. 1988-ban a tanácsi könyvtárak országos szinten kereken 2 millió új könyvet szereztek be, e szám 1997-re 1 millió 150 ezerre olvadt (40%-os csökkenés!). Tíz százalékkal csökkent ezen évtized folyamán a beiratkozott olvasók száma (1,6 millióról 1,43 millióra), s minthogy a népességszám is csökkent, az olvasói arány a korábbi 15%-ról 13,5%-ra esett vissza. S jóllehet minden jel arra mutat, hogy a lakosság vásárlókedve a könyvvásárlás dolgában (legalábbis átmenetileg) megrendült (tíz év alatt a megjelentetett hazai könyvek összegzett példányszáma kevesebb mint felére esett vissza, miközben a könyvtárilag regisztrált átlagár 64 Ft-ról 11-12-szeresére nőtt), a *könyvtári világ nem tudta* az aktív lakosság könyvtárhasználati kedvét magasabbra emelni (az *aktív foglalkoztatottnak maximum* tíz százaléka beiratkozott tagja valamelyik önkormányzati könyvtárnak). *Érdemes leszögezni, hogy e vonatkozásban döntő lemaradásban vagyunk a fejlett könyvtári rendszert működtető nyugati országoktól.*

Sajnos a képlet eléggé érthető: ha a nagyon elfoglalt aktív nemzedékek körében erőteljes a funkcionális analfabetizmus, ha a művelődni és informálódni vágyók nem kapják meg a könyvtáraktól azt, amire szükségük van, hisz azok pénz hiányában nem képesek megvásárolni – vagy nem kellő példányszámban – a szükséges könyveket és folyóiratokat, akkor valóban nem érdemes könyvtári tagnak

lenni. (És a könyvtári technológia sem fejlődött arra a szintre, hogy a személyi kiadásokra fordított hányad végre csökkenjen, hogy több juthasson az állománygyarapításra.)

Mégis, mégis. Van szemléleti gond is. Van körünkben olyan szemlélet, mely mintegy a könnyebb ellenállás irányában manőverezve igyekszik szabadulni a korábbi feladatok egy részétől vagy a jelenleg még égetőbbé váló probléma elől „elhajolni” – *ilyen a kistelepülések gondja* –, s közben hivatkozik az egyébként tényleg jócskán nehezedő körülményekre.

Igen, de ha az elemző gondolkodás elkezd összehasonlítani, s látja a jelen témánk tekintetében igen *aktív és sikeres szabolcsi és más kollégák komoly eredményeit*, miközben a legalább olyan szinten kistelepülési megye (megyei könyvtár) – most nem a konkrét hely a fontos – alig tesz valamit, érdemben semmit, akkor felvethető, hogy bizony a szakmai etikának is lehet szerepe. Nem is csekély. Pozitív példa következzen: Somogy megye önkormányzati könyvtárai 1999-ben összesen 55 ezer új kötetet gyarapították állományukat. Ebből 4500 kötet került a központi ellátó szolgálathoz, segítőndő a kisebb települések olvasóit, könyvtárait. Ez kézzel fogható eredmény, itt is érződik a szakmai etika léte.

Civil társadalmi szerepek

Folyton valamilyen intézmény: helyi önkormányzat, ilyen vagy olyan könyvtár, kormányzat stb. szerepéről morfondírozunk. Jogosan, ha azt mondjuk, a művelődés alkotmányos alapjog, s ehhez az államszervezet teremtsen meg a feltételeket. S ha erre nem képes, akkor „becsukhatjuk a boltot”?

Nem vetődhet-e fel, hogy az a nyugdíjas pedagógus, tartósan gyesen lévő értelmiségi, akinek szép magánkönyvtára van, azaz a helyi „mikrotársadalomban” tekintélyes személyiség, akár „könyvtári” szolgáltatást is nyújtson? Részben saját gyűjteményéből, de akár közvetítőként is a legközelebbi jelentősebb könyvtár felé, jelezve a konkrét könyvigényeket. A kistelepülés önkormányzata, a kistérségi központ vagy a megye központi könyvtára partnert láthatna ilyen „ágensekben”. Csak első hallásra lehet szokatlan az ilyen megközelítés. Ha lenne tucatnyi ilyen pozitív példa az országban, akkor ennek lehetne sajtót „csinálni”, helyi elismerést adományozni, s mellé legalább szimbolikus anyagi támogatást is nyújtani. A pozitív első kör azután további vállalkozó kedvű „civil” partnereket hozna közénk.

Számítástechnikai mentőöv?

Ha mindenhova elér az internet, a hálózat, tehát a számítógép hétköznapi eszközzé nemesül avagy egyszerűsödik, akkor kezünkbe kerül egy olyan segítő „szolga”, melynek révén sok újdonságot lehet elképzelni a könyvtári szolgáltatás mobilabbá tétele érdekében is. Lehet „teleház” a községi könyvtár, de lehet az a helyi posta is, a lényeges az, hogy legyen hely a legkisebb településen is, ahová a polgár besétálhat, s *megtekintheti – mondjuk – a szomszédban lévő városi avagy a megyei könyvtár új választékát, s rögtön ki is választhatja, meg is rendelheti a számára szükségeset* vagy érdekeset. Vagyis a számítógép, a hálózat az érdeklődő olvasót

azonnal komoly gyűjteményhez kapcsolja. Bekapcsolja a valós könyvtári rendszerbe, kínálva annak szolgáltatásait.

Elkalandoztunk időnként a témánktól? Igen is, meg nem is. Gondolatmenetem mögött az a meggyőződés húzódik meg, hogy csak Münchhausen bárónak sikerülhetett saját üstökénél fogva kirángatnia magát a mocsárból. A kistérségek – s ezek kistelepülései – erre nem vállalkozhatnak. A legtöbb megyében a kistérség valószínűleg még hosszabb ideig nem lesz erre képes. *A szakma, a művelődés-irányítás egésze felelős a célirányos megoldások megtalálásáért.* A könyvtáros szakma igen sokat tehet annak érdekében, hogy ne romoljon tovább a helyzet. 1997-ben önkormányzati könyvtáraink összességében 6,3 milliárd forinttal gazdálkodtak. Ebből 1 milliárd, azaz 16% jutott a közel 3,7 milliós (36%) falusi lakosságra. Az állománygyarapítási ráfordítás terén valamivel jobb a kép: az országos 770 millióból 205 jutott községi könyvtárak gyarapítására (csaknem 27%). A jövőbeni kérdés így is feltehető: a 19 megyeközpont könyvtárai vagy a 130–150 kistérségi központ városi könyvtárai képesek lesznek-e segíteni a több millió községi lakos könyvtári ellátásban? Magam hajlok arra, hogy a helyes válasz így hangozhat: is-is. És bizonyára párhuzamosan *több életképes modell képzelhető el* és kísérletezhető ki.

A belügyminisztérium illetékese egy napilapnak adott interjúban egyszer így fogalmazott: „már az évtized közepén megfogalmazódott, hogy a nagyobb szakmai felkészültséget igénylő feladatok ellátását a városi önkormányzatokra kellene bízni. (...) Ilyen lehet például a felső tagozatos általános iskolai oktatás...” Igen valószínű, hogy a könyvtári ellátás körében is felmerülhet ez a lehetőség. Nem mindenütt, hanem ott, ahol a tényleges adottságok ezt indokolják.

Az Európai Unió tagjai közé igyekvő közösségként mielőbb tudatosítanunk kell azt is, hogy a *regionális fejlesztés-irányítás* a közeli jövő kibontakozó és mérvadó jelensége lesz vagy lehet. Öt-hat-hét nagyrégió lesz-e Magyarországon: erről a politikai szereplői folytatnak vitát. A kultúra felelőseinek viszont e tendenciák lehetséges hatásait – esetleges esélyeit – érdemes elemezniük és tudatosítaniuk. Ez azonban egy másik történet... Az mindenesetre bizonyos, hogy az államigazgatási struktúra mindenkor a kulturális, a könyvtári rendszer egyik meghatározó alappillére. Továbbá az is bizonyos, hogy a könyvtárügy belátható ideig nem nagyon szabadul meg forráshiányos problémáitól. Viszont a vidéki népesség, a községi társadalom megérdemli, hogy az erősebb szintek (kistérség, megye, nagyrégió, kormányzat) keressék – és meg is találják! – a megoldás célravezető változatait.

Sonnevend Péter